

Celoslovenské kolo Dejepisnej olympiády pre SŠ
13. ročník, školský rok 2020/2021

Písomný test pre kategórie A a B

1. Prečítajte si nasledovný úryvok a odpovedzte na otázky pod ním:

„My totiž máme štátne zriadenie, ktoré nepotrebuje závidieť zákony susedom, skôr sme sami príkladom pre iných, než by sme druhých napodobňovali. Hovorí sa tomu demokracia, vládá ľudu, pretože sa opiera o väčšinu, nielen o niekoľko málo jednotlivcov; pri vyberaní do verejných úradov má každý prednosť podľa toho, v čom vyniká, podľa schopností, nie podľa svojej príslušnosti k určitej skupine.“

A) Napište meno rečníka, ktorému by ste prisúdili túto reč:

B) Napište meno historika, ktorý túto reč zapísal:

Demokracia sa presadzovala zložito a postupne, pričom sa ešte viac prehlbovali rozpory medzi aristokraciou a ostatnými obyvateľmi.

C) V roku 560 pred Kr. získal vládu (doplňte meno)

a zaviedol na oslabenie moci aristokracie

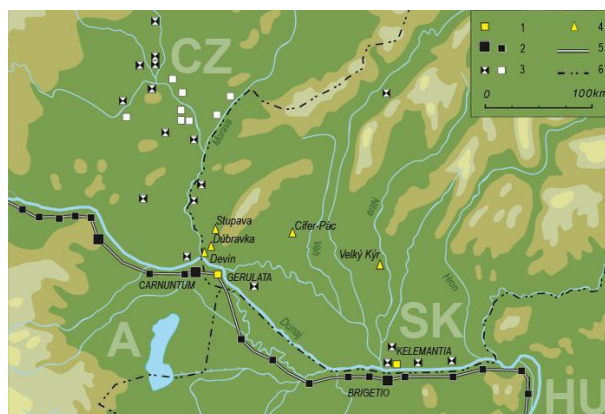
a posilnenie demokracie (doplňte slovo)

2. Každá dvojica v úlohách za písmenami A - F zobrazuje určitý historický moment, osobnosť, udalosť alebo miesto. Uveďte, čo majú spoločné.

Uveďte, čo majú spoločné tieto obrázky:

Marcus Aurelius

A)

Krištáľový palác

B)

Uved'te, čo majú spoločné tieto osobnosti:

C) Gregor VII. a Henrich IV.

D) Albrecht z Valdštejna a Gustáv II. Adolf

E) Albert Púčík a Anton Tunega

Uved'te, čo majú spoločné miesta (na obrázku):

F) Hočiminov chodník a Laos a Kambodža

3. Prečítajte si o udalostiach spísaných Notkerom Balbulusom:

...Národ Avarov bol predtým zvyknutý lúpiť vo Fransku, Akvitánii, Galii a Hispánii. Všetko ničili ako obrovský požiar a zvyšky, ktoré sa mohli upotrebiť, odnášal do najbezpečnejších skrýš. Krajina Avarov bola obohaná deviatimi hrinkami. Val každého hrinku bol vybudovaný z dubových, bukových a jedľových kmeňov. ... Do týchto opevnení znášali Avari viac ako 200 rokov rozličné poklady.

Ktorý panovník pokoril Avarov tak, že nedopustil, aby z nich zostali hoci len najmenšie zvyšky?

4. Symbolická *gotická cesta* (vyznačená na mape) s viacerými pamiatkami zahrnutými do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO prechádza historickými regiónmi Slovenska.

A) Vypíš tieto regióny:

B) V ktorom roku bol podpísaný dokument *Dohovor o ochrane kultúrneho a prírodného dedičstva*, v rámci ktorého sa vytvoril Zoznam svetového kultúrneho a prírodného dedičstva?

C) K pamiatkam zaradeným do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO označeným na mape číslicami 1 - 5 uveďte ich názvy:

1)

2)

3)

4)

5)

D) Často sa stretávate s emblémom (logom) ochrany prírodného a kultúrneho dedičstva. Počas stretnutia mládeže v nórskom meste roku 1995 študenti navrhli postavičku „strážcu dedičstva“ (na obr. nižšie), ktorá sa tiež používa ako

logo. V ktorom meste vznikol tento mládežnícky návrh?

5. Myšlienky o ochrane kultúrnych pamiatok sa objavujú už v antickej spoločnosti. Avšak úmysel a pravidlá ochrany sa historicky menia. V čase modernizácie miest a verejných priestorov sa proti sebe postavili dve koncepcie. Stúpenci prvej tvrdili, že staré, nefunkčné a často okolie ohrozujúce budovy musia byť zbúrané a musia uvoľniť miesto pre výstavbu nových, účelových budov so všetkým komfortom a hygienickými požiadavkami. Druhá koncepcia stavala, naopak, na záchrane starých budov - hradov, kostolov, opevnení, mostov a pod., ich odbornej dokumentácie, oprave, zakonzervovaní alebo rekonštrukcii. Podľa týchto kritérií sa zhromažďovali a prezentovali pamiatky v múzeách a galériách. Umelci, ale i vzdelanci, napr. učitelia, kňazi, inžinieri, robili náčrty historických budov, amatérski fotografi dokumentovali daný stav pamiatok, maliari vytvárali vizualizácie. V slovenských podmienkach pôsobilo niekoľko amatérskych umenovedcov, ktorí urobili pre záchranu pamiatok obrovský kus práce. **Prečítajte si informácie o objektoch a zásluhách jednotlivcov pri ochrane pamiatok a vytvorte správne dvojice:**

1. Z okruhu bratislavských bádateľov a dokumentaristov sa preslávil svojimi nákresmi a kresbami	_____	Ľudovít Rizner
2. Prvým riaditeľom Pamiatkového ústavu už za Československej republiky bol známy architekt, autor mohyly M. R. Štefánika, Spolkového domu v Skalici	_____	Dušan Jurkovič
3. Na záchrane a zdokumentovaní pamätihodností Bardejova má výrazný podiel	_____	Andrej Kmeť
4. V Košiciach má zásluhy na dokumentačnej práci pri záchrane Dómu svätej Alžbety	_____	Viktor Myskovszky
5. Autor monumentálneho bibliografického diela, súpisu všetkých kníh a článkov vydaných na Slovensku a o Slovensku od slovenských i zahraničných autorov	_____	Josef Könyöki
6. V Martine dotiahol myšlienku Slovenského národného múzea, nielen ako etnografického a literárneho, ale i prírodovedného múzea katolícky kňaz, v tom čase už penzionovaný, známy botanik, amatérsky archeológ a fotograf, prvý predseda Muzeálnej spoločnosti slovenskej	_____	Imrich Henszlmann

6. Ktorá z možností vystihuje uvedený pojem?

A) **faksimile** / /

B) **právo veťa**

/ /

C) **hegemónia** / /

D) **provenienca** / /

7. Obrázok: *Tanec smrti* z Norimberskej kroniky z roku 1493 naháňa strach z prežívaných udalostí...

Aktuálna skúsenosť s pandémiou otvorila aj otázku hľadania ochrany pred epidémiami v predchádzajúcich storočiach. Ničivé morové epidémie sa v staroveku označovali menom cisára, za vlády ktorého decimovali obyvateľstvo, napríklad Cypriánov mor, Justiniánov mor... Skazonosným bolo zavlečenie kiahní do Nového sveta, ktorému v 16. storočí podľahli milióny pôvodného obyvateľstva. Európu sužovali epidémie známe pod menom Čierna smrť a Španielska chrípka. **V ktorom období postihli európsky kontinent?**

A) Čierna smrť

B) Španielska chrípka

8. James Cook pri svojich objavných plavbách narazil na novú pevninu - vyhlásil ju za kolóniu britskej koruny a pomenoval ju Nový Južný Wales.

A) Lokalizujte polohu tejto britskej kolónie

B) Uved'te fázu storočia (približne rok), kedy k tomu došlo

C) Pod jeho objavné zásluhy spadá aj objav (uved'te miesto)

, kde ho zastihla tragická smrť.

9. Veľký európsky vojnový, mocenský i náboženský konflikt 17. storočia dnes označujeme súhrnným názvom Tridsaťročná vojna. Jedna z jej etáp sa odohrávala na území Českého kráľovstva. K významným aktérom českého odboja proti Habsburgovcom patril Ján Jesenius, pôvodom z Turca.

Z ponúkaných možností vyberte tú, ktorá reflektuje život Jána Jesénia:

A) V Prahe pôsobil ako /

B) Po porážke českých stavov v bitke na Bielej hore

/

C) Tridsaťročná vojna skončila podpisom /

10. Prečítajte si úryvok z knihy Jána Francisciho: *Vlastný životopis*.

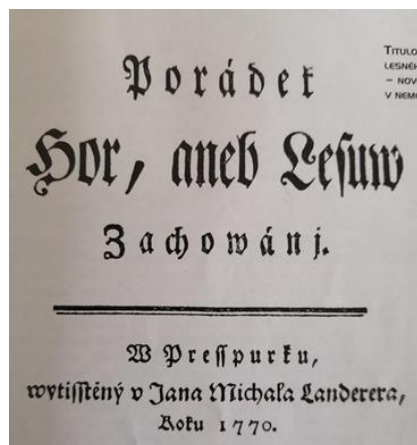
„V tie časy (t. j. počas Viedenského kongresu) bol vo Viedni ministrom, pozdejšie kancelárom ríše knieža Metternich, človek vynikavých schopností, veľkej činnosti a energie, vycibrený v diplomatických intrigách, absolutista plnokrvný a Germán... úplne oddaný rakúskemu cisárovi a dynastii Habsburgov, a ako taký požíval úplnú dôveru svojho panovníka Františka I.. Za cisára a kráľa, dobrotivého, ale veľmi slabého, Ferdinanda bol vlastne Metternich všemohúcim v Austrii... K udržaniu pokoja a prekazeniu revolúcie v celej Európe bolo vojsko, ako najčestnejší stav v štáte, povýšené a maznané; i v štátoch, kde predtým bývala aká-taká konštitúcia, bol absolutizmus uvedený, takže i v Uhorsku v rokoch 1812 – 1827 nebolo krajinského snemu, a cisár rakúsky, vlastne jeho kancelár Metternich, krutou absolútnou mocou panoval i nad Uhorskom.“

Vyberte z ponúknutých možností o činnostiach kniežaťa Metternicha jedinú, ktorá je v ponuke pravdivá:

- a) V prvých revolučných dňoch v roku 1848 bol nútený odstúpiť z postu kancelára a emigroval do Anglicka.
 - b) Na prípravu štátnych úradníkov zriadil na Bratislavskom hrade Generálny seminár.
 - c) Počas diplomatických rokovaní vo Viedni Metternich presadil Pragmatickú sankciu.
 - d) Na rokovaníach viedenského kongresu presadil projekt utvorenia samostatných balkánskych štátov, aby oslabil pozície Ruska na Balkáne.
 - e) Organizoval spojenie veľmocí známe pod názvom Trojspolok.
11. Než vznikli kamenné divadlá, pôsobilo na Slovensku niekoľko kočovných divadelných spoločností hosťujúcich v rôznych mestách na improvizovaných scénach a sieť miestnych ochotníckych divadelníkov. Význam ochotníckych súborov spočíval okrem zábavy predovšetkým v osvete a šírení národnej agitácie. Za priekopníka slovenského ochotníckeho divadelníctva sa považuje kníhtlačiar, divadelník, autor hier a prekladateľ diel zahraničných autorov prispôbených pre dobového slovenského diváka. Jeho pôsobenie najmä v 40. rokoch 19. storočia sa viaže na mesto Liptovský Svätý Mikuláš, kde organizoval, financoval a pripravoval repertoár pre ochotníkov.

Ako sa volá tento divadelník, publicista a vydavateľ kalendárov?

12. Kultúrne dedičstvo nepredstavuje iba umenie a architektúra ale i príroda. Zodpovedný prístup k prírodným zdrojom nebol vždy chápaný ako záväzok voči budúcim generáciám. V dejinách sa oveľa častejšie stretávame s bezohľadným drancovaním prírodných zdrojov než s ich ochranou. V 18. storočí sa však stretávame so snahou panovníckeho dvora dostať pod kontrolu ťažbu dreva, nerastných surovín, regulovať rieky, vysádzať nové lesné porasty a uplatniť pritom najnovšie vedecké poznatky. V roku 1769 bolo v rámci prípravy reformy lesného hospodárenia vydané kráľovské nariadenie, známe pod názvom *Lesný poriadok*. V 55 bodoch sa v texte riešila otázka šetrnej ťažby dreva a povinnosti užívateľa vysadiť nové porasty, rúbanie mimo vegetačného obdobia a rozdelenie drevín podľa vhodnosti ich pestovania v rôznych podmienkach. Moderné zásady, ktoré stanovil *Lesný poriadok*, vyšli v roku 1770 tlačenou v Prešpurku pod názvom *Porádek hor, aneb lesuw zachowaní*. Je to jeden z najstarších prameňov odbornej príručky lesného hospodárstva s nabádaním k ekonomickému ale zároveň ekologickému správaniu sa.

Obr. Lesný poriadok z roku 1770. Titulný list knihy *Porádek hor, aneb lesuw zachowaní*

Za vlády ktorého panovníka bol prijatý Lesný poriadok?

13. Predstavitelia slovenskej inteligencie, označovaní ako mladá generácia, vstúpili do literatúry, publicistiky, spolkových aktivít a verejného života Horného Uhorska, t. j. dnešného Slovenska v 90. rokoch 19. storočia. **Sústredili sa okolo časopisu/revue:**

a)	b)	c)	d)
Hlas	Naše Slovensko	Elán	Prúdy

14. Štefan Tichý bol osvietenským vzdelancom a uznávaným profesorom Akadémie v Košiciach. Angažoval sa v tvorbe učebníc a príprave nového študijného systému v Uhorsku. Je autorom knihy *Filozofické poznámky o školstve v Uhorsku*, vydané v roku 1792, ktorá svojím obsahom nezaprie vplyv myšlienok nielen osvietenstva ale i Francúzskej revolúcie. Na jej stránkach apeluje na potrebu vzniku učebníc novej kvality, s dostupnými, overenými vedeckými faktami, nad ktorými majú študenti uvažovať a nielen memorovať ich kvôli známkam. Presadzoval zrušenie cenzúry, lebo veril, že so slobodou tlače a prejavu pôjde i zodpovednosť autorov a tí sami, bez kontroly cenzorov, upustia od písania pôžitkárskeho, náboženského a sociálne netolerantných, oplzlých a urážlivých textov. Jeho úvahy o slobode prejavu a usporiadaní spoločnosti sa nápadne podobali názorom Ignáca Martinoviča v knihe *Návrh novej uhorskej ústavy*. Štefan Tichý bol krátko po vydaní svojej knihy vyšetrowaný. Hoci mu nedokázali priame spojenie s Martinovičom, bol predčasne penzionovaný a sledovaný políciou.

Určite správnosť, resp. nesprávnosť výrokov:

A) Hnutie, ktorého ústrednou postavou bol Ignác Martinovič, sa nazýva *uhorskí jakobíni*. správne / nesprávne

B) Toto tajné hnutie osvietenských reformátorov bolo odhalené a vodcovia sprisahancov popravení v roku 1755.

nesprávne / správne

15. Po správach o revolúcii vo Viedni, v Pešti, v Prahe v zimných mesiacoch roku 1848 sa v krajine šírili rôzne, často neoverené informácie o tom, že uhorskému snemu sa podarilo prijať celý rad zákonov, ktorými sa rušil dovtedy panujúci feudálny poriadok. Obyvateľstvo verilo, že niekdajší poddaní budú nielen oslobodení od roboty, ale že sa dokonca stanú pánmi. Miestna vrchnosť ich však naďalej nútila plniť si povinnosti, pretože kým cisár zákony nepodpísal, oficiálne neboli platné. V snahe utíšiť revolučné ohniská v krajine Ferdinand V. zákony podpísal pomerne rýchlo.

Ako nazývame súbor 31 zákonov, podľa ktorých sa rušilo poddanstvo, zaviedlo sa všeobecné zdanenie,

občianska rovnoprávnosť a ďalšie zásadné zmeny usporiadania spoločnosti?

16. Poetickým výrazom *Jar národov* označujeme 40. roky 19. storočia. Aktivisti národných hnutí jednotlivých národov Habsburskej monarchie mali podobné ciele, a to dosiahnuť politické i kultúrne a jazykové podmienky pre slobodný rozvoj národov. V krajine, ktorej bola takmer polovica obyvateľstva slovanského pôvodu, to však znamenalo, že sa ohradí voči štátnej politike rakúskeho cisárstva, presadzujúcej absolutizmus, centralizmus a nemecký jazyk. Dobová karikatúra výstižne ukazuje, ako bol v momente vypuknutia revolúcie 1848 jednotlivým národom osud Rakúska ľahostajný, pretože chápali revolúciu ako príležitosť dosiahnuť vlastné ciele a nie zachovať Rakúsko/Austriu. Všimnite si obrázok: Čech vytiahol starú zástavu Českého kráľovstva a čaká ako sa situácia vyvinie. Taliani útočia na rakúskeho vojaka a vyhánajú ho zo svojej krajiny. Poliak spútaný reťazami od povstania v roku 1830 sedí v ruskom žalári. Maďari a Chorváti sa vyzbrojili a postupujú na Viedeň. Všetkých spoza múru (hraníc) pozoruje Rusko (vyzbrojený ruský mužík) pripravené vpochodovať do priestoru strednej Európy.

Karikatúra *Politická situácia v Rakúsku 1848*

A) Ako sa nazýva fórum, na ktorom sa zišli zástupcovia slovanských národov v júni 1848?

B) Časť zástupcov presadzovala, aby sa na tomto fóre stretli iba zástupcovia Slovanov žijúcich v Rakúsku. Ako označujeme ideologický smer, ktorý nadradzoval riešenie otázky Slovanov v rámci rakúskeho cisárstva nad

konceptiou všeslovanskej otázky?

17.

Výjav na obrázku zachytáva akt atentátu na rakúskeho následníka trónu v meste Sarajevo.

A) Doplňte v texte chýbajúce údaje:

Mesto Sarajevo leží v súčasnom štáte . Rýchla vojna sa zmenila na zdĺhavú zákopovú. Najťažšie boje sa odohrali na rieke v roku 1914, pri meste a pri rieke v roku 1916. Pri bojoch sa použili nové „účelné“ zbrane – na súši britské , na mori nemecké a v roku 1917 Nemci použili aj jedovatý bojový plyn . Do vojny v roku vstúpila krajina a v nasledujúcom roku vystúpila krajina .

B) Určite pravdivosť, resp. nepravdivosť výrokov:

Počas 1. svetovej vojny platil zákaz zhromažďovania a cestovania. pravda / nepravda

Tvorcom Washingtonskej zmluvy bol Woodrov Wilson. pravda / nepravda

18. Dejiny novoveku sú späté s túžbou po slobode myslenia a konania, po práve vstúpiť do verejného života s plnohodnotným volebným hlasom a podieľať sa tak na veciach verejných. Dlhé stáročia však aj tí najodvážnejší vizionári vzťahovali tieto slobody iba na mužov. Ženské hnutie formujúce sa v 19. storočí vo viacerých krajinách žiadalo pre ženy spočiatku predovšetkým právo na vzdelanie. Až neskôr sa začalo zasaďovať aj za volebné právo žien. V rakúskej časti rakúsko-uhorskej monarchie bolo zavedené všeobecné hlasovacie právo v roku 1907. Netýkalo sa však Uhorska, teda ani Slovenska.

V slovenských pomeroch sa na ceste žien k politickým právam udial dôležitý krok v roku 1912. Vtedy Slovenská národná strana (SNS) začala prijímať za členky svojich politických klubov i ženy. Veľká vojna ale činnosť klubov utlmila. Na jej konci chceli predstaviteľky ženského hnutia nadviazať na predvojnové aktivity, ale už pri prvej politickej akcii zažili odmietnutie. Hoci sa členky SNS chceli zúčastniť zasadnutia, ktoré v októbri 1918 prijímalo *Deklaráciu slovenského národa* v Turčianskom Sv. Martine, do budovy Tatra banky ich nepozvali a ani nepustili. Situácia sa v prospech deklarovania rovnosti práv zmenila po prijatí základných zákonov Československej republiky.

Kedy a pri akej príležitosti mohli ženy žijúce na Slovensku prvýkrát uplatniť volebné právo?

19. Zo zoznamu slávnych bitiek a bojových operácií označte tie, ktoré sa udiali v 19. storočí.

- a) bitka pri Gettysburgu
- b) boje o Londýn
- c) bitka pri Solferine
- d) bitka pri Lamači
- e) bitka pri Zborove
- f) bitka pri Lipsku
- g) boje na Marne
- h) bitka pri Lechu
- i) bitka na Bielej Hore
- j) bitka pri Kursku

20. Deň 8. máj si pripomíname ako deň ukončenia druhej svetovej vojny v Európe. V Ázii a Tichomorí boje 2. svetovej vojny pokračovali. Niekoľko mesiacov neskôr, po kapitulácii nacistického Nemecka, oznámil japonský cisár Hirohito kapituláciu. Bolo to však proti vôli vlastných vojenských veliteľov. Na protest voči kapitulácii spáchali stovky japonských vojakov a veliteľov rituálnu samovraždu.

Ktorý deň je teda definitívnym ukončením druhej svetovej vojny?

- a) 2. august 1945
- b) 2. september 1945
- c) 6. august 1945

Autorky: PhDr. Anna Bocková, PhD., PhDr. Daniela Kodajová, PhD.

Recenzentka: PhDr. Ľubica Kázmerová, CSc.

© Slovenská komisia Dejepisnej olympiády

Vydal: IUVENTA - Slovenský inštitút mládeže, Bratislava 2021